

- http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/02/08/the_identity_politics_of_kuwait_s_election
8. Kafi mujaddadan // Al-Qabas Newspaper, June 2, 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.alqabas.com.kw/node/701116>
 9. Sira' al-'aqtab yatahawwalu 'ilia harb 'ilgha' // Al-Qabas Newspaper, June 4, 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.alqabas.com.kw/node/701636>
 10. Ціватий В.Г., Громико О.А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд ХХІ століття (інституційний контекст) [Текст] // Зовнішні справи. – 2014. – № 8. – С. 26-29.
 11. Сенченко И.П. Кувейт. Мозаика времён. – СПб.: Алетейя, 2017. – 662 с.
 12. Ласкарис Ф.И. Кувейт: о принятии бюджета на 2019-2020 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru> (дата обращения: 26.02.2019).

ОСОБИСТІТЬ МУСТАФИ БАРЗАНИ У ПАРТИКУЛЯРНОМУ ТА ІНТЕГРАЛЬНОМУ ВИМІРІ КУРДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ

*Ямпольська Лариса Миколаївна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії*

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Абдулкадер Ардалан Латіф Абдулкадер, викладач

Університет Салахаддін в Ербілі (Курдський автономний район, Республіка Ірак)

Розвиток країн Близького Сходу в міжвоєнний період, а особливо після Другої світової війни, відзначився активізацією національних рухів з яскраво вираженими етнічними та конфесійними складовими. Основними причинами конфліктогенності на «фронтирних просторах» (серед яких розглядаємо й етнічний Курдистан) стали етнонаціоналізм і штучна вестернізація, що супроводжувалися появою авторитарних режимів після колапсу світових імперій. Вірус етнонаціоналізму виступав у «прикордонних» суспільствах як ідеологія та політичний рух етнічних меншин, вирішуючи основні завдання: здобуття права на територію, забезпечення автономії та самоврядування, визнання статусу своєї культури як рівної з загальнодержавною. Курдизм в Іраку, Ірані, Туреччині, Сирії 1930-х – 1970-х рр. був яскравим проявом зазначених процесів. Його внутрішня суперечливість, зовнішньополітична різновекторність, обумовлені взаємовиключністю партикулярних та інтегральних тенденцій розвитку, а подекуди й їхнім синкретизмом, представлені в особистості національного героя Іракського Курдистану Молли Мустафи Барзані (курд. Mela Mistefa yê Barzanî) (1903–1979).

Аналіз загального методологічного контексту націоналізму й курдського національного руху в сучасній зарубіжній (Б. Андерсон [1], М. ван Брюїнессен [2], Н. Деніз [3], М. Гюнтер [4], А. Махір [5], А. Мохаммад [6]) і пострадянській історіографії (М.С. Лазарев [7], В.Ф. Мінорський, Н.В. Степанова [8], З.А. Юсупова) дає можливість

акцентувати на його інтегральному характері (у значенні «нерозривно пов'язаний, суцільний, єдиний»). Підґрунтям праць цієї групи вчених є концепція «*imagined community*» («уявного суспільства»), створеного завдяки ролі сучасних комунікаційних засобів, що є обґрунтуванням ідеї «Великого Курдистану» та процесу державотворення курдської нації [9, с. 267].

Партикулярним тенденціям (з лат. *particularis* – частковий, окремішний) сучасне курдознавство не приділяє достатньої уваги, що звужує розуміння курдського націоналізму. Незважаючи на наявність біографічних праць у історіографії пострадянського простору, присвячених окремим аспектам діяльності М. Барзані (О.І. Жигаліна [10], М.С. Лазарев [11], В.М. Магомедханов [12] та ін.), в українській орієнталістиці практично відсутні дослідження з історії іракського курдизму, які б відводили належну роль лідерам клану Барзані [13].

Завдання нашої доповіді – проаналізувати особистість Мустафи Барзані у партикулярному та інтегральному вимірі курдського національного руху, процесів державотворення Іракського Курдистану 30-х – 70-х рр. ХХ ст.

Мустафа Барзані походив із родини шейхів племені барзан, яке належало до суфійського ордену накшбанді. Народився 14 березня 1903 р. у селищі Барзан (тодішній Мосульський вілайет Османської імперії, нині провінція Ербіль Федерального Курдистану). Виховувався братами Абдель-Салямом і Ахмедом Барзані, котрі боролися проти османської та англійської окупації (1919 р. – участь 16-річного М. Барзані у повстанні сулейманійського губернатора Махмуда Барзанджі, яке закінчилося поразкою). Всупереч Севрському договору 1920 р., що декларував незалежність Курдистану, Велика Британія, яка вже отримала від Ліги Націй мандат на управління Іраком і розраховувала на те, що процес видобутку мосульської нафти буде оптимальним у васальному Іракському королівстві, заздалегідь виключила з території курдської держави найбільш важливі в економічному відношенні курдофонні райони, що входили до Мосульського вілайету, – Сулейманію, Ербіль, Кіркук, Дохук, Захо, що мали увійти в підмандатний Ірак [8, с. 173].

У 1930 р. Ірак отримав формальну незалежність від Великої Британії, проте англо-іракський договір не передбачав надання курдам рівних прав з арабським населенням. Відповіддю на масову різанину християн-асирійців і намагання встановити жорсткий контроль над курдськими районами було барзанське повстання 1931–1932 рр. на чолі з шейхом Ахмедом, у якому Мустафа вперше відзначився як полководець, розгромивши в долині Важі іракську колону [11, с. 55]. Після придушення повстання він емігрував до Туреччини.

У 1943 р. М. Барзані таємно повернувся в свій район, де продовжив боротьбу проти багдадського режиму, що набула характеру відкритого збройного повстання. Іракський прем'єр-міністр Нурі Саїд прийняв умови

курдів, проте через два роки за допомогою англійських військ Багдад знову завдав удару барзанцям силами 25-тис. армії [14, с. 325]. Після поразки іракського повстання у жовтні 1945 р. у супроводі близько 10 тис. курдів Барзані відступив в Іранський Курдистан [8, с. 181].

Після Другої світової війни на території Ірану була проголошена курдська Мехабадська республіка (курд. Komarî Mehabad), яка проіснувала з 22 січня по 16 грудня 1946 р. М. Барзані став її військовим міністром. Відображенням нових тенденцій у курдському національному русі стало створення ним у 1946 р. Демократичної партії Курдистану (ДПК). У програму партії були закладені наступні принципи: демократичні політичні та соціальні реформи, надання рівних прав національним меншинам країни, створення на цій основі курдської національної автономії в межах іракської єдності.

Після ліквідації Мехабадської республіки М. Барзані з 500 бійцями виступив із Барзана через територію Туреччини та Ірану, розбивши при Маку іранські частини, вийшов до р. Аракс і 17-18 червня 1947 р. у районі Нахічевані перетнув кордон СРСР. В Азербайджані барзанці проходили військовий вишкіл, потім були переведені в Узбекистан. Із них була сформована частина, яку готували до диверсійної діяльності в районі мосульських нафтопроводів на випадок війни з Великою Британією [15].

«Радянський період» біографії М. Барзані (1947–1958) вплинув на формування його світоглядних позицій і подальшої зовнішньополітичної орієнтації, проте постулати комуністичної ідеології він так і не сприйняв: «Я не є ні комуністом, ні диктатором... Доки тримаю в руках гвинтівку, я хазяїн сам собі, я не служу ніякій іноземній розвідці чи державі – ні британцям, ні американцям, ні росіянам» [16, с. 306]. Суперечливість позиції М. Барзані окреслена спробою поєднання двох варіантів курдизму – партикулярного та інтегрального – характерної риси його діяльності. Після перемоги Іракської революції 14 липня 1958 р. М. Барзані повернувся до Іраку і став там, з урахуванням важливості для А.К. Касема єдності нової влади з курдами, віце-президентом Іракської Республіки.

Партикулярний характер курдського націоналізму ґрунтувався на тому, що конфлікт мав виключно політичний характер і був обумовлений розбіжністю поглядів на тактику боротьби проти багдадської влади, необхідністю укладення альянсів із різними зовнішніми силами [17, с. 83]. Дві політичні машини протистояння – Демократична партія Курдистану (ДПК) М. Барзані і Патріотичний союз Курдистану (ПСК) Д. Талабані – кожна зі своїми кадрами і збройними загонами «пешмерга» призвели до деконсолідації курдського національного руху і посилення впливу на нього зовнішнього чинника.

Інтегральний курдський націоналізм отримав поштовх від глобалізаційних процесів і був спрямований на створення спільного транскультурного простору з використанням міжнародних неурядових

організацій, телекомунікаційних систем, ЗМІ, що забезпечили нові форми підтримки або тиску на курдські національні проекти і відкрили шлях курдизму на міжнародному рівні [див. 1; 2; 4; 5]. Комунікаційний простір сприяв створенню каналу спілкування між курдами розділеного етнічного Курдистану і процесам етнополітичної консолідації. Інтегральна складова курдизму, спроба повернути до «курдської проблеми» увагу світової спільноти через вплив міжнародних організацій і залучення зовнішнього чинника виражена в нестабільному векторі зовнішньополітичної діяльності М. Барзані 60-х – 70-х рр. ХХ ст., який для протистояння з Багдадом (правління республіканського уряду А.К. Касема (1958–1963); першого і другого баасистських урядів А.С. Арефа та А.Х. аль-Бакра (1963–1979) набирал у період «холодної війни» прорадянського, проамериканського, проіранського чи проізраїльського акцентів [14, с. 334].

Найвищим досягненням М. Барзані стали успішні переговори 1970 р. із багдадською делегацією, де вперше були узгоджені принципи автономії Іракського Курдистану. «Програма 11 березня 1970 року» – декларація А.Х. аль-Бакра – свідчила про досягнення миру на основі визнання права курдів на автономію у складі Іракської Республіки: вперше в історії нарівні з арабами курди були проголошені основною національністю Іраку; їм надавалося право участі в законодавчих органах держави відповідно до відсоткового складу всього населення; віцепрезидентом ставав етнічний курд; 5 міністрів-курдів увійшли до центрального уряду [6]. Досягнення угоди про автономію значно підвищило авторитет М. Барзані.

11 березня 1974 р. офіційний Багдад оприлюднив Закон № 33 про утворення Курдського автономного району (КАР). «Автономія по-баасистськи» передбачала встановлення повного контролю багдадського режиму за «автономією» Курдистану. М. Барзані не визнав закон, оскільки на той час почалося насильницьке виселення курдських родин і заміна їх іракськими арабами (створення «арабського поясу» в прикордонній зоні з Туреччиною та Іраном) у районі Кіркуку, що давав 2/3 нафтовидобутку країни [18]. Збройне повстання курдів 1975 р., придушене Багдадом, дискредитувало ідею автономії, у суспільстві поширювалася зневіра у можливість здійснення національних прав мирними політичними засобами. Відтак М. Барзані припинив політичну боротьбу та емігрував спочатку до Ірану, потім США, де і помер 1 березня 1979 р. Після смерті Барзані ДПК і курдський рух в Іраку очолив його син Масуд.

Отже, особистість лідера курдизму 1930-х – 1970-х рр. Мустафи Барзані, його військово-політична і державотворча діяльність визначалися симбіозом партикулярного та інтегрального націоналізму, за домінанти першої складової. Незважаючи на основне завдання руху – створення єдиного етнічного Курдистану, задекларовані інтегральні ідеї на практиці зводилися до партикулярних: боротьби за автономію курдофонних територій

Іраку, деконсолідації, пов'язаної з оформленням різновекторних політичних партій – ДПК і ПСК, кланово-племінної ворожнечі і проявів політичного екстремізму на прикладі діяльності «пешмерга». Курдський національний рух на ґрунті світських та антиісламістських позицій після Другої світової війни продовжив боротьбу за самовизначення: від партикулярного напрямку до створення передумов загальнонаціональної консолідації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. URL: https://sisphd.wikispaces.com/file/view/Benedict_Anderson_Imagined_Communities.pdf (last access: 25.02.2019).
2. Bruinessen van M. Kurds and Identity Politics. URL: http://www.hum.uu.nl/medewerkers/m.vanbruinessen/publications/Bruinessen_Kurds_and_the_City.pdf (last access: 25.02.2019).
3. Denise N. The Kurds and the State. Evolving National Identity in Iraq, Turkey and Iran. N. Y.: Syracuse University Press, 2005. 264 p.
4. Gunter M. The Contemporary Roots of Kurdish Nationalism in Iraq // Kufa Review. Winter 2013. № 2. Issue 1. URL: http://www.uokufa.edu.iq/journals/index.php/Kufa_Review/article/viewFile/26/pdf_19 (last access: 18.02.2019).
5. Mahir A. Aziz. The Kurds of Iraq: Ethnonationalism and National Identity in Iraqi Kurdistan. URL: http://www.peace.ax/images/Silke_Jungbluth_Working_Paper_Kurdistan_FINAL.pdf (last access: 25.02.2019).
6. Mohammad V.A. Ahmed. Iraqi Kurds and Nation-Building. URL: http://csis.org/files/publication/140105_Iraq_Book_AHC.pdf (last access: 25.02.2019).
7. Лазарев М.С. Категории курдской истории // Лазаревские чтения. Вып 1. М., 2012. С. 67–95.
8. Степанова Н.В. Проблема курдов в Ираке // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. М.: МГИМО МИД РФ, 2005. С. 168-220.
9. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. С. 266–280.
10. Жигалина О.И. Мулла Мустафа Барзани. Исторический портрет. М.: ИВ РАН, 2013. 240 с.
11. Лазарев М. Мустафа Барзани // Азия и Африка сегодня. 2004. № 6. С. 54–57.
12. Магомедханов В.М. Мустафа Барзани. Мехабадская гвардия. URL: <http://istorja.ru/forums/topic/2401-mustafa-barzani-i-mehabadskaya-respublika/> (дата обращения: 18.02.2019).
13. Ямпольська Л.М. Курдський національний рух і військово-політична діяльність Мустафи Барзані (1903–1979) // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2017. Вип. 122 (7). С. 153–158.
14. Примаков Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX – начало XXI века). М.: ИИК «Российская газета», 2006. 384 с.

15. Судоплатов П.А. Спецоперации. Лубянка и Кремль в 1930–1950 годы. URL: <http://www.lib.ru/POLITOLOG/SUDOPLATOW/specoperacii.txt> (дата обращения: 18.02.2019).
16. Барзани М. Мустафа Барзани и курдское освободительное движение (1931–1961 гг.): [пер. с курдск. А.Ш. Хаурами]. СПб.: Наука, 2005. 373 с.
17. Мирский Г.И. Исламизм, транснациональный терроризм и ближневосточные конфликты. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. 163 с.
18. Мустафа Барзани. Историко-биографическая справка. URL: <http://warfiles.ru/show-24537-mustafa-barzani-istoriko-biograficheskaya-spravka.html> (дата обращения: 25.02.2019).

ВІЙСЬКОВА КАМΠΑНІЯ ІСУСА НАВИНА

Авраменко Єгор Сергійович, студент 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

Актуальність даної теми визначається складністю, суперечливістю досліджуваного періоду, його недостатнім вивченням у сучасній юдаїці. Розглянутий історичний період є важливим, оскільки саме в цей час відбуваються такі значні події, як завоювання Ханаану ізраїльтянами.

Мета доповіді – аналіз військових дій під проводом Ісуса Навина, які відбулися під час завоювання Ханаану.

Ісус Навин¹⁰ не був ні пророком, ні священиком, але в той же час він представлений у Біблії як спадкоємець Мойсея. У його завдання входило згуртувати ізраїльтян (або їх основну частину) до моменту досягнення ними західного Ханаану. Бог каже йому: «Тільки будь дуже сильний і відважний, щоб чинити за всім тим Законом, що наказав був тобі Мойсей, раб Мій...» [1: 7]. Ісус Навин вимагає, щоб коліна Рувима, Гада і частина племені Манасії, що осіли за Йорданом, взяли участь у спільному поході. Згодом ці коліна проявляли прагнення до релігійного і громадянського сепаратизму [1, с. 432]. Ще до переходу Йордану Ісус відправляє шпигунів в Єрихон – перше велике місто, що стоїть на його шляху. Переправа через Йордан описана як диво, подібне переходу через Червоне море. «І як тільки, – каже Ісус Навин, – стопи ніг священиків, що носять Ковчег Господа, Владики всієї землі, ступлять у воду Йордану, вода йорданська вичерпається, вода, що тече зверху, зупиниться стіною» [2, с. 32]. І дійсно, русло Йордану раптово оголилося «на велику відстань». Похід на Єрихон відбувся з Галгала, першого релігійного центру ізраїльтян. Там вперше на

¹⁰ **Ісус Навин** – ватажок (шофет) ізраїльських племен у часи завоювання ними Ханаану (1550–1200 рр. до н.е.). Наступник Мойсея. Народився в Єгипті, до виходу з нього євреїв. Син Нуна (Навина) з племені Єфрема. Відомості про нього повністю ґрунтуються на Біблії. Центральний персонаж Книги Ісуса Навина. Згідно з Книгами Виходу, Чисел та Ісуса Навина, був помічником Мойсея, одним із 12 єврейських розвідників, які досліджували Ханаан. Після смерті Мойсея очолив ізраїльські племена, керував ними під час завоювання Ханаану. У чудесний спосіб перейшов Йордан, здобув міста Єрихон, Ай та інші. Помер у віці 110 років у Ханаані.